

співробітництва залишається на рівні припущення. Що ж до постаті Юзефа Пілсудського в українській історії, то незаперечним фактом є те, що він суттєво вплинув на поглиблення і розвиток історичної парадигми співпраці двох народів і двох держав.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. *Прушинський М.* Драма Юзефа Пілсудського. Війна 1920 р. – К., 1997. – С. 21.
2. *Гарліцькі А.* Дивна війна 1920 року // Всесвіт. – 1990. – № 3. – С. 158.
3. *Підлучкий О.* Постаті ХХ ст. – К., 2004. – С. 14.
4. *Бентлій О.* До історії вирішення українського питання в Польщі (1919-1920рр.) // Україна і Польща в ХХ ст. Проблеми і перспективи взаємовідносин. – Збірник наукових праць. – Київ-Краків, 2002. – С. 58.
5. *Документы и материалы по истории советско-польских отношений.* – М., 1965. – Т. 3. – С. 426-427.
6. *Деревянко І.* Українсько-польські відносини 1919-1921рр. // Україна і Польща в ХХ ст. Проблеми і перспективи взаємовідносин. – С. 63-64.
7. Там само. – С. 64.
8. *Мазена І.* Україна в огні й бурі революції 1917-1921 рр. – Д., 2002. – С. 40.
9. *Мазена І.* Україна в огні й бурі революції 1917-1921 рр. – С. 41.
10. *Махун С.* Епоха “коменданта”. Юзеф Пілсудський и “украинский вопрос” // День. – 2002. – 5 декабря. – С. 4.
11. *Пілсудський і Україна.* Матеріали конференції 13 – 14 липня 2002 р. – Тернопіль, 2002. – С. 17.

Аннотація

В статті автор порівнює та сопоставляє замисли та плани, а також видення известного польского деятеля Ю. Пілсудського относительно будущего Украины и ее взаимоотношений с Польшей с реализованной действительностью.

Черевко О.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ЗМІСТ КУРСУ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В 10-12 КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В умовах краху тоталітарної системи і переходу до розбудови демократичного суспільства в Україні вчителі історії, переважна більшість яких одержали освіту в педагогічних вузах та університетах, нормативні курси яких розроблялися у чіткій відповідності до так званої марксистсько-ленінської методологічної схеми, потребують істотної допомоги у розробці як загального історичного курсу, так і конкретних поурочних тем.

Суттєвому перегляду підлягають як принципи періодизації, так і підходи до висвітлення ключових подій світового історичного поступу.

Учителю треба запропонувати також якісно новий поняттєвий апарат, що відповідав би демократичним засадам громадянського суспільства та рушійним силам його поступу.

Особливо актуальними, на наш погляд, видаються проблеми визначення, мети курсу, його періодизації, формуванню поняттєвого апарату та аналізу ключових подій періоду новітньої історії, що в умовах переходу до 12-річної освіти будуть викладатися протягом трьох останніх років у 10-12 класах середньої школи, тобто юнакам і дівчатам, що мають цілком сформований світогляд, і які потребують достатньо високого рівня підготовки до вступу та навчання у вузи країни.

У процесі написання оновленої програми з історії для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів мені, як автору останнього її періоду – курсу новітньої історії, хотілося б наголосити насамперед на тому, що в цьому досить складному і суперечливому періоді всесвітньої історії залишається ряд гостродискусійних проблем як методологічного, так і фактологічного характеру. Зупинимось на декількох, на наш погляд, найбільш істотних питаннях:

1. Визначення, мета і хронологічні межі періоду.
2. Характеристика ключових подій та їх вплив на подальший розвиток суспільства.
3. Поняттєвий апарат і персоналії: вплив особистості на історичний поступ.

Проблема перша: визначення, мета курсу і хронологічні межі ХХ століття. На наш погляд, основна мета оволодіння курсом новітньої історії передбачає опанування певним обсягом знань і понять про найскладніші процеси та явища, що визначали суспільний розвиток у ХХ столітті без методологічних зашорень марксистсько-ленінської історіографії. Щодо самого терміну новітня історія, то його в науковий обіг було введено так званою марксистсько-ленінською історичною школою Покровського-Панкратової та їхніх послідовників, які вбачали у жовтневому перевороті 1917 року в Росії початок “нової епохи

пролетарських революцій і переходу від “загниваючого імперіалізму” до соціалістичної формації (комунізму). Ці пророцтва вождів і adeptів марксизму-ленінізму, як відомо, збанкрутували, більшовицький режим швидко трансформувалася в одіозну тоталітарну диктатуру, всесвітня пролетарська революція не відбулася. Натомість підписанням злочинного пакту Ріббентропа – Молотова 23 серпня 1939 року тоталітарний режим Гітлера й Сталіна розв’язали Другу світову війну, в ході якої після поразки нацистського режиму більшовицький тоталітарний режим поширив свою владу від Центральної Європи до Південно-Східної Азії. Але сил протистояти усьому демократичному світові у Кремлівських тиранів не вистачило. У глобальному змаганні в ході “холодної війни” з країнами західної демократії на чолі зі США ВПК СРСР зазнав нищівної поразки, а разом із ним зазнав краху і одіозний продовжувач агресивної політики Російської імперії – Радянський Союз. На місці останньої саморозваленої імперії постав ряд незалежних держав і в тому числі багатостраждальна колишня імперська колонія – Україна. Водночас динамічно розвивається і розширює свої межі впливу уособлення європейської демократії – ЄС, до якого вже прийнято ряд колишніх сателітів СРСР: Польщу, Чехію, Словаччину, Угорщину, а також уявлені 1939-40 років Балтійські республіки, анексовані Сталіним після злочинної змови з Гітлером. На черзі прийом до ЄС таких європейських держав, як Румунія, Болгарія, Україна, Туреччина. Ці епохальні події дають право на життя терміна “новітня історія” у новому трансформованому контексті без кривавого більшовицького забарвлення.

До того ж варто зазначити, що зарубіжна історіографія взагалі уникає визначення історії ХХ століття як новітньої історії, живляючи натомість терміни: історія ХХ століття, політична історія ХХ століття, сучасна історія. (Див. О. Черевко. Проблеми періодизації всесвітньої історії: новітня історія // Історія України, № 8, лютий 2005).

Щодо хронологічних рамок періоду новітньої історії, то тут також є чимало суттєвих розбіжностей, що впливають із різних методологічних підходів дослідників цього періоду.

Так, приміром, англійський дослідник Е. Гобсбаум пропонує розглядати історію ХХ століття з 1914 року, тобто початку Першої світової війни, мотивуючи це загальним баченням ХХ століття як віку екстремізму, тобто постійних глобальних та регіональних конфліктів, що чергуються протягом усього століття. Подібної точки зору дотримується і відомий український історик С. Кульчицький, який вважає, що Велика (Перша світова) війна розпочала якісно нові світові процеси, що визначили історичний поступ людства у повоєнні роки. Група московських істориків (С. Язьков, М. Сівачов та ін.) пропонують розпочинати висвітлення подій ХХ століття 1918 роком, тобто від завершення Першої світової війни, мотивуючи це її визначальним впливом на подальший історичний поступ. Їхню концепцію поділяє і український дослідник, фахівець всесвітньої історії С. Віднянський, який вважає, що Перша світова війна кардинально змінила розстановку сил у світі і продемонструвала неспроможність старої Європи утримувати світове лідерство.

Достатньо обґрунтовано можна вважати концепцію англійського дослідника Дж. Гренвілла та українського історика А. Грубайчука, які пропонують в основу періодизації новітнього часу покласти економічні й соціальні чинники, а саме перехід від товарного до монополістично-корпоративного виробництва, процес становлення індустріального суспільства, зростання в суспільному житті ролі народних мас (поєва масових профспілок та політичних партій), взаємодію культур, що зрештою зумовило й ті політичні зміни, що відбувалися в демократичних суспільствах у ХХ – на поч. ХХІ століття, і вважати хронологічним вододілом рубіж ХІХ – ХХ століття. Має право на життя й підхід англійського та французького дослідників П. Кальвакорессі та Ж.-Б. Дюрозеля, які подають історію ХХ століття через призму міжнародних відносин з огляду на три глобальні зіткнення: Першу й Другу світові війни, “холодну війну”, а також безліч локальних конфліктів, що протягом періоду охоплювали всі регіони світу, і пропонують трактувати ці конфлікти визначальною рисою ХХ століття.

Виходячи із вищезазначеного, варто підсумувати, що, викладаючи ключові теми з історії новітнього часу, вчителю слід насамперед виходити із комплексу цих концептуальних тлумачень змісту подій і явищ ХХ століття, не обмежуючись кутом зору одного з підходів, а надавати змогу учням старших класів самостійно обирати для себе найбільш прийнятну для них світоглядну формулу.

Окрім того, слід брати до уваги і антропологічний підхід до розгляду історичного процесу, тобто вивчати й тлумачити вплив на історичні процеси визначних особистостей, яких не бракувало ХХ століттю. Цей важливий чинник автори нової програми намагалися максимально врахувати в процесі її створення, причому не обмежуючись оцінками внеску політичних і державних діячів у контексті марксистсько-ленінської історіографії, а й прагнучи спонукати учнів до самостійного аналізу ролі непересічної особи в історії та її впливу на хід історичних подій.

Слід також пам’ятати, що за глобальними явищами не треба забувати про долю окремої людини, як складової більш широких категорій, таких, як народ, нація, раса, прошарки суспільства та ін. Іншими словами, варто акцентувати увагу учнів на такій важливій складовій історії, як “повсякденна історія”, що насамперед передбачає гуманістичний підхід до вивчення історичних процесів.

Залишається також дискусійним питання щодо верхньої межі вивчення періоду новітньої історії. Предмет дискусії полягає в тому, чи варто висвітлювати в підручниках історичні події, процеси, явища, які перебувають ще на стадії розвитку і не досягли завершальної фази. Це автоматично виключає реальну можливість надання їм зваженої оцінки. Тому, на нашу думку, вчителю, з одного боку, слід уникати

необґрунтованих оцінок подій останніх років, а більше зосереджуватися на їх аналізі за якомога активною участю в обговоренні самих учнів, як необхідної умови вироблення у них уміння мислити самостійно.

Щодо визначення ключових подій з історії ХХ століття, то автори нової програми з історії прагнули якнайширше поєднувати події глобального, локального, країнознавчого характеру, залучаючи при цьому “повсякденну” та “гендерну” історію, як важливі складові вивчення історичних процесів у ХХ столітті.

І нарешті, проблема поняттєвого апарату періоду. В оновленій програмі виокремлено перелік ключових понять і термінів, розуміння учнем яких співвідноситься як з окремими темами, так і з загальною проблематикою періоду.

На наш погляд, достатньо обґрунтованою виглядає необхідність створення істориками-науковцями словника історичних термінів для середньої школи, на зразок виданого “Вищою школою” в 2002 році історичного довідника для студентів.

Отже, з огляду на перелічені проблеми хотілося б закликати насамперед вчителів історії до максимальної зваженості в підходах до аналізу подій та явищ недалекого минулого, уникати шаблонів та схем, які, на жаль, ще достатньою мірою, побутують в оновленій українській історичній науці.

Водночас, історикам-науковцям доцільно було б посилити зв'язки із учителями та вузівськими викладачами історії, організувати спільні семінари, круглі столи, конференції, предметні дискусії і таким чином максимально наблизити вчителя до науки, а науку до школи та вузу, не забуваючи, що саме в цих навчальних закладах виховується майбутня наукова історична еліта держави, а її фаховий рівень безпосередньо залежить від результату співробітництва науки й освіти. Дуже хотілося, щоб цей союз був максимально корисним та плідним для обох сторін.

Анотація

В статті автор аналізує проблеми определения цели курса новейшей истории, его периодизации, формирования понятийного аппарата и анализа ключевых событий в условиях перехода к 12 годовому сроку обучения.